

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

لیکوال : داکتر نور احمد خالدي

ژباړن : تمهید سیلانی

۲۰۲۱/۰۵/۲۹

کوشانیان څوک دي؟

که څه هم لاتر اوسه د نړۍ ډېرو وگړو ته دا یوه ناپېژندل شوې موضوع ده، چې په لرغوني عتیقه دور کې پونده یا کوچیانو او یوجي Yuzhi وگړو په منځنۍ آسیا کې یوه لویه امپراتورۍ را منځته کړې ده، چې په تاریخ کې د کوشانیانو په نامه یادېږي. راځو دې ته چې څه ډول دا دولت رامنځته شو؟ او په یاده سیمه کې ددغه دولت را منځته کېدل څه ارزښت لري؟ دا او دې ته ورته د نورو پوښتنو ځوابونه په دې لیکنه کې ولولئ.

د عتیقه پېر کوشانی امپراتورۍ چې د نیمه صحرا مېشته وگړو، کوچیانو او یوجیانو له کنفدراسیون څخه را منځته شوی وو، دوی د مرکزي آسیا په شرقي سیمو کې چې له چین سره ګډه پوله لري ژوند کوو. یاد وگړي د آسونو او نورو حیواناتو په تجارت سره شتمن شول، چې ددې امپراتورۍ پیل هم له همدې ځایه ترسره شوی دی. دوی په یوه مهمه او استراتیژیکه سیمه کې چې د کوریدو ګنسو په نامه یادېږي او له یو شمېر نورو اقوامو سره چې له هغې ډلې څخه « اوسن او شانګنو » یاد شوي دي، ژوند درلود.

ویل کېږي چې یوجیان له چین سره د پراخ تجارت له کبله دومره شتمن شول، چې په ګاونډیو اقوامو یې یرغل پیل کړ. دوی د چین د شمال لوېدیځو درېیو تېرونو یا کنفدراسیون شوي اقوامو په ډله کې تر نورو ځواکمن تېر وو. د یوجیانو او شانګنونو تر منځ د متعدد جگړو په پایله کې یوجیان د شانګنونیانو پر وړاندې ماتې خوري او رهبر یې وژل کېږي، حتا تر دې چې د شانګنونیانو رهبر د یوجیانو د رهبر د سر له کوپړۍ څخه ځانته د ځنبلو جام جوړوي. د یوجیانو مات شوی کنفدراسیون د یو نوي مشر تر قیادت لاندې د ګونسو له سیمو د غرب په لوري مهاجرت پیل کړ، دوی تر دې دمه هم یو ستر پوځي ځواک له ځان سره درلود، چې د لارې پر سر پراته اقوامو ته ستر ګواښ ګڼل کېده. دغه مهاجرت له ځان سره ډېر جانبي اثرات هم درلودل، لکه څرنګه چې « هونیانو » څو پېړۍ وروسته د روم امپراتورۍ ته ګواښونه را منځته کړل.

یوجیانو د څو لسیزو په بهیر کې له خپل پلرني سیمې (ګنسو) څخه دوه زره مایله د غرب په لوري مهاجرت وکړ، په دغه بهیر کې یوجیانو پر یو تېر چې ساکه (Saka) نومېده یرغل وکړ، یاد تېر یې د جنوب پر لور (باکتریا یا باختر) ته وشړل، چې په پایله کې یوجیان د آمو سیند شمالي برخو ته چې د اورال جهيل تر څېرمه دي، ورسېدل. خوا و شا ۱۲۵ کلونه له مسیح میلاد څخه مخکې ساکه یانو saka جنوب ته د مهاجرت په بهیر کې د یونان – باختر په واکمنۍ، چې د سیلو سیدیانو سره په جگړو کې کمزوري شوي وو، یرغل وکړ؛ دوی یاده واکمني را وپرځوله. ددې جگړې په بهیر کې د اکسوس الکساندریه (په غالب ګومان د آمو سیند تر څېرمه ای خام) ښار د یوجیانو لخوا زیانمن شو.

مګر یوجیان یوځل بیا پخپل نوي استوګن ځای کې چې د آمو سیند د شمال په لاندینۍ برخه کې، چې د اورال سیند ته نږدې والی لري استوګن شول، چې یو ځل بیا د شانګنونیانو لخوا تر یرغل لاندې ونيول شول، هغوی هم جنوب ته د مهاجرت لاره

و نیوله او په ساکه تېر باندې یې یرغل وکړ او د یونانو – باختریانو پخوانۍ سیمې یې ترې ونيولې او یو نوی دولت یې را منځته کړ، چې وروسته د کوشانی امپراتورۍ په نامه و نومول شو. د ساکه مات شوی تېر د لویدیځ او جنوب پر لوري متواري شول او ځینې د پارتیا پر لوري مهاجر شول او یوه بله کتله یې د هندوکش له لارې د هندوستان شمالي پولو ته ورسېده، چې د اندو – ګریک دولت یې اشغال کړ او د څو پېړیو په تېرېدو سره یې یوناني فرهنگ ومانه چې په تاریخ کې د اندو – سیتی ینز په نامه پېژندل شوي دي.

د پاڼو شمېره: له 1 تر 3

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رایرلو مخکې په خیر و لولئ

په دغه مهال کې د يوجي اقوامو رهبري د باکترينا په سيمو کې د ياد تير د مشرانو تر منځ په پنځو ولايتونو وېشل شوي وه. دغو پنځو سيمو کې د يوجي تير پنځه قومونو د کنفدراسيون په توگه استازيتوب درلود. له دغو سيمو څخه هر يوه سيمه د پنځو قومونو د يوه مشر له خوا چې يوشم نومیده اداره کېدل. د پروفيسور کينټ هارل په وينا ددغه تير عمومي رهبري د همدغو پنځو قومي مشرانو لخوا په دوراني توگه تر سره کېده، خو له يوې مودې وروسته دا نظم له منځه لاړ.

چينايي سرچينې ليکي چې د ۳۰ ميلادي کال په خوا و شا کې له دغو پنځو شاهزاده گانو يا مشرانو څخه يوه پر څلورو نورو مشرانو يرغل وکړ او د هغوی تر کنټرول لاندې ټولې سيمې يې ترې ونيولې او د ټولو يوجي تير مشري په لاس کې واخيسته. دا شخص د کوشاني تير رهبر کجولا کدوسی نومېده.

هغه د يوجيانو تر کنټرول ټولې سيمې سره متحدې کړې او د گويي شان يا کوشان په نامه يې يو حکومت را منځته کړ. نوموړي د باکترينا په سيمو اکتفا ونه کړه او له هندوکش څخه په تېرېدو سره يې د کابل کرنيزې سيمې چې د پخواني آريانا اړوند سيمه وه اشغال کړه. کابل يو ډېره مهمه او استراتيژيکه سيمه گڼل کېده، ځکه د هندوستان پر لاره پرته سيمه ده. د کابل په نيولو سره په پارتيا کې د يوجيانو د اندو- گريکو ساکه يانو او د هغوی دملاترو اقوامو لاره او اړيکې سره وشلېدې.

چينايي مؤرخين ليکي چې په کوشان کې ۴۰۰ سوه زره يوجيان موجود وو، چې ۱/۴ برخې يې د جگړې وړتيا درلوده. ددغه شمېر سربېره له يو ميليون ډېرو آسيايي آريايانو او يونانيانو هم په دغه سيمه کې استوگن وو. ډېری يوجيانو په جگړه کې د خپلو نېکونو له جنګي تکنیکونو (تير و کمان) څخه گټه اخيسته او په آسونو سواره به يې له تير و کمان سره جگړه کوله. د يوجيانو پوځي ځواک په لويديځ کې د پارتيانو له پاره يو ستر ځواک بلل کېده. کله چې د پارتيانو مشر د فارس جنوب لويديځ ته ديو تير د خپلو له پاره تللي وو، نو ورته اطلاع ورسېده چې د کجولا کدوسی کوشانيانو له لويديځ څخه ددوی په قلمرو يرغل کړی دی، دا په داسې حال کې ده چې پارتيانو د کوشانيانو د يرغل مخه ونيوله، خو ددې سره سره دې عمل د پارتيانو حيثيت ونگوه او ځواک يې ورته متزلزله کړ. د چينايي منابعو پر بنسټ د کوشانيانو پادشاه د اتيايم ميلادي کال په خوا و شا کې د ۸۰ کلنۍ په عمر ومړ. له دې سره سره چې کومه باوري کوشاني سرچينه دده په اړه موجوده نه ده، مگر بيا هم دی د کوشانيانو يوه پېژندل شوې څېره گڼل کېږي.

د نوموړي ځايناستی دده زوی وېما تکتو نومېده، چې ډېر ژر يې د چين له زعيم با و ن چاو سره يو اتحاد رامنځته کړ. کوشانيانو جنوب کې د خپل نفوذ پراختيا ته ادامه ورکړه او د هند د اشغال په فکر شول. کوشانيان د هندوکش غرونو څخه په تېرېدو د سند سيند ته ورسېدل، هلته يې د هند په شمال لويځه برخه يرغل وکړ او د اندو- پارتيانو پادشاه ته يې ماتې ورکړه. د سند سيند په نيولو سره کوشانيانو نړيوالو بندرونو ته لاس رسې و موند او په دې توانېدل چې خپله تجارتي راکړه ورکړه د هغه وخت له نړيوال بازار او نړۍ سره ټينگه کړي، چې له هغې ډلې څخه د روم امپراتورۍ يادولی شو. په همدې ډول کوشانيان و توانېدل خپل ځواک او قلمرو ته په ډېرې چټکتيا سره پراختيا ورکړي؛ هندوستان اشغال کړي او خپلو نفوذي سيمو ته ځو

برابره پراختيا ورکړي، چې په پايله کې کوشانيان په سيمه کې د يو ستر سمير شتمن او پوځي ځواک په توگه را څرگند شول؛ په ۱۹۷۸ م کال په افغانستان کې د باخترې پاتي شويو خزانو موندنه د همدې شتمن ځواک نښې دي. وېما کدوسی په سلم ميلادي کال کې د وېما تکتو ځايناستی شو؛ ده په هند کې د کوشانيانو قلمرو پراختيا ته ادامه ورکړه چې ډېرې سيمې يې د سند او گنگا سيندونو په خوا و شاه کې ونيولې. کنشکا د کوشانيانو تر ټولو پېژندل شوې شاه په توگه په ۱۲۷ ميلادي کال واک ته ورسېد، د کنشکا د امپراتورۍ پر مهال د کوشانيانو امپراتورۍ په شمال لويديځ کې د چين په سرحد کې له کاشغر څخه را نيولې د اورال تر جهيله پورې، په جنوب کې د عرب تر بحيرې او په ختيځ کې د بنگال تر خليجه پورې پراختيا وموندله. د کنشکا د عصر سکې او تيرې دجلال آباد په هډې، د کاپيسا په بگرام او په هند کې دمتورا، گايا او پنتا د ښارونو په خوا و شا سيمو کې موندل شوي دي. د شواهد له مخې څرگنديږي چې کنشکا لومړنی کوشاني مشر دی چې بودايي مذهب يې ومانه.

کوشانيانو خپل استازي د هند په بېلابېلو سيمو کې وټاکل، چې ټول ماليات او غرامات به يې د کوشانيانو مرکزي دولت ته چې په گندهارا کې يې موقعيت درلود را لېږل. گندهارا کې د نني افغانستان ختيځ ولايتونه او د ديورند فرضي کرښې هاخوا د خيبر پښتونخوا سيمې شاملېږي. پلازمېنه يې د نني پېښور په چارسده کې وه، چې د خيبر پر تېرېدونکې لاره پرته ده او مهم استراتيژک موقعيت هم لري. همدارنگه د کوشاني عصر ډېر تاريخي اثار د ننگرهار په درونټي او هډې او د کاپيسا په بگرام کې لاسته راغلي دي.

پر همدې اساس کله چې د روم امپراتور ادريان په ۱۳۰ م کال د چين په وهن ها په لويديځ کې واکمني درلوده، کوشانيانو د لوی کنشکا په مشرۍ په شمال کې د ارال له بحيرې تر بنگال خليجه پورې واکمني درلوده. د کوشانيانو واکمني په ۴۱۰ م کلونو کې د کداريانو لخوا چې د چينايي هونيانو سپين پوستي و له منځه ولاړه، چې وروسته همدا واکمني د هونيانو د يوې بلې سپين پوستي توکم لخوا چې د يفتليانو په نامه ياديږي، له منځه ځي. يفتليانو په ۴۴۹ کال شا و خوا کلونو کې د لرغوني آريانا او باکتريان په ټولو سيمو واکمني درلوده.

د ۲۰۲۱ م کال د می میاشتې ۱۲

Sources:

Ammianus Marcellinus See E A Thompson, The Historical Work of Ammianus Marcellinus, CUP Cambridge 1947
Ara Inscription Indian Epigraphy Motilal Banarsidass 1965
Arrian Anabasis of Alexander (trans. P. A. Brunt) Harvard University Press 1976
Ban Gu Hanshu (trans. Chinese Text Project, online)
Behistun rock inscription Persepolis
Chen Shou Romance of the Three Kingdoms Vol 1 1962 edition
Dio, Cassius Roman History Fa Ye Hou Hanshu (trans. Hill J) An Annotated Translation of the Chronicle of the Western Regions in the Hou Hanshu Booksurge, Charleston, 2009
Herodotus Histories Penguin 2003
Justin Epitome of The Philippic History of Pompeius Trogus(Translated J. C. Yardley) Clarendon Press 1997
Li Po Heavenly Horses (Li Po and Tu Fu: Poems Selected and Translated with an Introduction and Notes Cooper A Penguin Classics 1973)
Periplus of the Erythraean Sea Open Library 1912 edition
Pliny the Elder Naturalis Historia Penguin 1991
Polybius The Histories The Loeb Classical Library University of Chicago 2012
Ptolemy The Geography (trans. Stevenson) New York 1932
Sima Qian Shiji (Records of the Grand Historian of China, trans. Watson) Columbia University Press, 1993
Strabo The Geography Loeb Classical Library Edition 1917
Suetonius Life of Julius Caesar Hackett, UK, 2011
Susā DSF Inscription 518 BCE
Xuan Zang Journey to the West (Cheng-en Wu; trans. Watters T) Delhi 1961 (reprint)
Yao Silian Liang Shu, 635 CE
Yu Huan Weilue (Hill J The Peoples of the West from the Weilüe by Yu Huan University of Washington 2004)